

Georg Lurich – Eesti spordikuju

Aprill, Georg Lurichi sünnipäevakuu, annab taas põhjust rääkida Lurichi ausambast.

141 aastat tagasi, 22. aprillil 1876. aastal sündis Väike-Maarjas üks oma aja vägevaim jõumees ja maadleja, spordi- ja karskusliikumise edendaja, haritud ja intelligentne, hinnatud kõnemees, üle kümne keele vullanud, male- ja klaverimängus silma paistnud, esimese eestlasena filmilinale sattunud ja juba oma eluajal rahvuslikuks legendiks muutunud Georg Lurich.

Möödunud aastal tähistasime koos gümnaasiumi ja õppekeskusega Lurichi 140. sünniaastapäeva sünnipäevanädalaga, mil nädala igale päevale jätkus huvitavaid ettevõtmisi. Sünnipäevanädala üheks tippsündmuseks oli Väike-Maarja seltsimajas toimunud konverents „Lurichi fenomen“.

Ettekandega „Lurich – Eesti spordikuju“ esines konverentsil Lurichi fondi halduskogu liige Raul Rebane, kes tõi välja Lurichi suure tähtsuse eeskujuna. Lurich ise olümpiavõitjaks küll ei tulnud, aga ta on tulnud olümpiavõitjaks teiste meeste kaudu. Ta oli Eesti spordi esimene suur professionaal: oli nupukas, tugev ja kõva töömees, edukuseni viivad omadused just sellises järjekorras. Gerd Kanterile näiteks on Lurich juba lapsest peale tugevat mõju avaldanud, ta teab, et spordimees peab olema härrasmees, ei võta viina ega tee suitsu. Ta võttis Lurichi tõekspidamised – aususe, nutikuse ja professionaalsuse – tõsisele järgimisele ja see on olnud oluline abinõu tema jõudmisel maailma tippu. Lurichilt tänasesse päeva edasi kandunud tõekspidamised on edu aluseks paljudele ja paljuski.

Raul Rebane rõhutas oma ettekandes, et Lurich ei ole mitte ainult Väike-Maarja suurkuju, vaid Eesti suurkuju ja et Lurichi ausammas ei ole mitte pelgalt Väike-Maarja ja Eesti spordiliikumise ettevõtmine, vaid peaks olema kogu Eesti ettevõtmine. Seetõttu kutsus Raul Rebane üles jõudma Lurichi ausamba püstitamisega valmis Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva aasta 22. aprilliks, et kinkida meie riigile Eesti spordikuju. 22. aprillist võiks kujuneda Eesti spordi päev, päev, kus igal aastal arutada Eesti spordi asja ja kujundada spordile suundumusi.

Vallavalitsus on asunud konverentsil kõlama jäänud mõtet teostama. Peagi on algamas tööd Väike-Maarja keskväljaku ümberkujundamiseks. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus toetab Väike-Maarja aleviku avaliku ruumi väljaarendamise projekti 935 000 euroga. Tööde käigus luuakse keskväljakul eeldused Lurichi ausamba püstitamiseks.

Meenutuseks tegevuskilde ideest Lurichi ausambani

Mälestussamba püstitamise mõte hakkas Väike-Maarjas liikuma Georg Lurichi 125. sünniaastapäeva aegu, kui Väike-Maarja raamatukogus toimunud konverentsil tuletati taas põhjalikumalt meelde Lurichi elukäiku ja tema isikuga seotud saavutusi ning arutleti tema laialdase ja muljetavaldava teenetepagasi teemal. Tõdeti, et Lurich väärib monumenti ja seda just oma sünnikohas Väike-Maarjas.

Georg Lurichi 130. sünniaastapäeva 2006. aastal tähistati suurejooneliselt ja kindla plaaniga teadvustada laiemalt Lurichi olulisust ühiskonnas ning püüda mõista tema fenomeni. Süvenes soov põlistada juba oma eluajal Eesti rahvuslikuks legendiks muutunud Georg Lurichi mälestus.

2008. a moodustas vallavolikogu Eesti Rahvuskultuuri Fondi juurde Georg Lurichi allfondi eesmärgiga toetada Lurichi tõekspidamiste väärtustamist ja tema mälestuse jäädvustamist. Samal ajal avas vallavalitsus arvelduskonto toetussummade kogumiseks Georg Lurichi mälestussamba püstitamiseks Väike-Maarja keskväljaku piirkonda.

Lurichi mälestussamba püstitamise mõtet edendas järjekindlalt ja hoidis päevakorral ERFi Lurichi fondi halduskogu (Raul Rebane, Olev Liblikmann, Sven Kesler, Hans Kruusamägi, Avo Part, Ilve Tobreluts).

Arutleti ja kaalutleti paljude erinevate võimaluste vahel: milline see kuju täpsemalt peaks olema, kas elusuurune või muljetavaldavalt suur, mis materjalist, millise väljanägemisega ja kus täpsemalt paiknema, kas keskväljakul või mõnes teises sobivas kohas, jne. Küsimusi oli palju ja lahendustee leidmiseks kulus omajagu aega.

2011. aastasse mahtus kaks olulist sündmust. Suvel külastas Väike-Maarjat siinkandis sündinud ning maailmakuulsaks saanud sumomaadleja Kaido Höövelson – Baruto, kes oli igati valmis Lurichi mälestussamba püstitamisele oma õla alla panema. Koos kahe teise tuntuma ja võimsama Eesti sportlase Gerd Kanteri ja Martin Padariga tõmbasid nad tähelepanu Tallinna tänavail, tegid ühise pildi Reaalgümnaasiumi juures asuva Georg Lurichi bareljeefi juures ja käisid Lurichi mälestussamba teemat tutvustamas kultuuriministeriumis.

2011. aasta lõpuks valmis spordiajakirjanik Paavo Kivisel suursugune Lurichi elulooraamat, milles kajastub taas, et Lurich ei olnud mitte ainult sportlane, vaid tegelikult meie rahvuskultuuri üks olulisemaid alustalasid. Georg Lurich oli maailmas kõige laiemalt tuntud eestlane. Teda austati maailma eri paigus mitte ainult kui supermaadlejat ja -tõstjat, vaid ka kui erakordselt väljapaistvat isiksust, sporditeoreetikut, ettevõtjat, moralisti, publitsisti, polüglotti, keha ilu etaloni ja suurt artisti. Tänutäheks selle erakordselt õnnestunud raamatu väljaandmise eest nimetas vallavolikogu Paavo Kivise Väike-Maarja valla aasta tegijaks 2011.

2012. aastal astuti vallavanem Indrek Kesküla ja Lurichi fondi halduskogu eestvedamisel mälestussamba rajal taas edasi, küll samm-sammult, aga tulemuslikult. Georg Lurichi monumendi skulptuurse osa loomisel otsustati võtta aluseks Amandus Adamsoni poolt 1903. aastal loodud skulptuur „Lurich Champion“, mis tunnistati 1904. aastal Saint Louisi olümpiamängude kunstiolümpial kuldmedali vääriliseks (akadeemik Amandus Adamson oli esimene eesti kunstnik, kes nii kõrge autasu pälvis).

Arhitekt Kuno Raude ettepanekul võeti ausamba skulptuurse osa ja ausamba aluse omavaheliste proportsioonide määramisel aluseks kunstis ja arhitektuuris Giza püramiidide ehitamise, peamiselt aga renessansi ajast kasutusel olev kuldlõige.

Täienesid mälestussamba püstitamise toetussummad, töödega oli võimalik etapiti edasi minna. Otsustati ka, et mälestussamba püstitamisega muutub kogu Väike-Maarja keskväljaku ilme – teisenevad liikumissuunad ja parkimisvõimalused.

Koostati konkreetne kontseptsioon, kuidas teemat edasi arendada, otsiti tegijaid, võeti hinnapakumisi, peeti läbirääkimisi, kavandati mälestussamba suurust, väljanägemist ja selle paigutamist Väike-Maarja keskväljakule. Paralleelselt oli vaja aga tegeleda ka toetuste kogumisega.

Kuno Raude ja Lembit Palm valmistasid kavandatavas suuruses vineerist ausamba kujutise, transportisid selle Väike-Maarjasse, et testida selle sobivust ja proportsioone looduses. Püüti seda erinevatesse kohtadesse paigutades leida ausambale kõige sobivam asukoht.

1. veebruaril 2013 kohtusid vallavalitsuse esindajad, Lurichi fondi halduskogu liikmed, arhitekt Kuno Raude, skulptor Lembit Palm ning KAMP Arhitektid OÜ esindajad Jan Skolimovski ja Peeter Loo.

Kõne all olid ausamba püstitamiseks seni tehtud ettevalmistustööd ja samba võimalik väljanägemine, asend, mõõtmed. Kokkusaamisel oli mälestussamba vähendatud kujutis – maakera, maadlusmatt ja ka Lurichi kuju – reaalselt juba olemas ja kõigil silme ees. Selle pakkusid välja idee autorid arhitekt Kuno Raude ja skulptor Lembit Palm. Kuju mõjus väga suursugusena. Koosolekul osalejad leidsid, et väärt mehe ausad teod nõuavad ausaid ja väärikaid materjale – skulptuuri materjaliks peaks olema pronksivalu, maakeral aga graniit. Sümbolse maadlusmati pealmised plaadid peaks samuti olema graniidist.

2014. aastal modelleeris skulptor Lembit Palm Lurichi kuju, Tartu firma AS Tormis Disain valas selle pronksi. Pronksist Lurichi kuju saabus Väike-Maarjasse 2014. aasta detsembrikuu lõpus ja on sellest ajast alates lõpliku eksponeerimise ootel.

Esialgul oli plaanis mälestussammas avada 22. aprillil 2016, Georg Lurichi 140. sünniaastapäeval. Selleks ajaks aga ausammast püstitada ei õnnestunud.

22. aprill 2018 on kirjas Eesti Vabariigi 100. aastapäeva sündmuste kalendris kui Georg Lurichi ausamba avamise päev. Loodame, et seekord õnnestub plaan teoks teha ja legendaarne Georg Lurich jõuab sümbolsest Väike-Maarjasse tagasi, auväärsele kohale oma sünnipaiga südames.

Ilve Tobreluts